

Munkatársak: Bottyán Katinka, Hrabák Zita, Kovács Sándor, Kulcsár Kornél, Pál Róbert és Szabados György.

HARKAI ISTVÁN

203. Kunmadaras, Ecse-halom (KÖH 32725)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) R

A Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság támogatásával és több tudományos intézmény³⁸ összefogásával 2012-ben lehetőség nyílt rá, hogy elinduljon az Ecse-halom természettudományos vizsgálata. 2012 és 2014 között megtörtént a halom zavartalan geológiai magfúrásából származó minták kiértékelése. A komplex geoarcheológiai elemzés során – a felhasznált természettudományos módszerek és a fellelhető történeti dokumentumok segítségével – igyekeztünk minél részletesebb és árnyaltabb képet adni a kurgán építésének körülményeiről, a korszak természeti viszonyairól, valamint az elmúlt ötezer esztendő környezettörténetéről. Ehhez a geomorfológia, szedimentológia és geokémia, mikrofaciológia (mikromorfológia), régészeti sztratigráfia és kurgánmorfológia, térinformatika, abszolút kronológia (radio-karbon), fitolitelemzés, paleobotanika (pollenanalízis), tájtörténet, botanika (florisztika és cönológia), valamint a természetvédelmi kezelés és természeti állapotfelmérés módszereit használtuk fel.

Az Ecse-halmot alapvetően szikes mocsárrétek, legelők veszik körül. Két település, Karcag és Kunmadaras határvonalán áll, e mentén középkori eredetű út vezet keresztül, mely a több évszázados használat miatt löszmélyűtként mélyed a halomtest központi részébe. A 20. század során a halom további torzításra ment keresztül, D-i felét felszántották, majd rizsföldként használták, végül katonai megfigyelőtornyot telepítettek rá. A halom felszíne ennek ellenére viszonylag jó állapotú, regionális szinten jelentős, fajgazdag löszpusztagyepet és nyomokban löszfálnövényzetet őriz.

A késő rézkorban a keleti eredetű nomád közösség, a Jamnaja-kultúra által emelt kurgánt két felhordási szint alkotja. Az első réteget a Kr. e. 3. évezred végén hordták fel, majd újabb szinttel magasították meg azt. A felhordási rétegek a halom közvetlen környezetéből származnak, de lokális viszonyaikból kifolyólag eltérő tulajdonságokkal rendelkeznek, mint a jelenlegi környezet talajai. A kurgán tömegének kialakításához vízhatású réti, csernozjom jellegű és szikes talajokat egyaránt felhasználtak. A fúrásai szelvényben a szemcseméret-closzúra a finomkőzetliszt frakció dominanciája a jellemző.

A halom kialakításával a Jamnaja-közösség megváltoztatta a lokális földtani, hidrogeológiai, geomorfológiai viszonyokat, ennek nyomán gyakorlatilag egy folyamatosan száraz, szigetszerű felszínt hoztak létre egy időszakosan víz borította, mocsaras környezetben. Ennek hatására a halom szűkebb környezetében a talajképződés földtani és hidrogeológiai feltételei, valamint biológiai lehetőségei (például a növényzeti borítás) alapvetően megváltoztak, így egy mesterséges, szigetszerű, száraz élőhely

alakult ki, valamint már a Kr. e. 2. évezred végétől tipikus csernozjomképződés indult meg a felhalmozott talajanyag felszínén, melyet a löszsztyepp kialakulását követően a növényzet felszíni záródása kísért.

Munkatársak: Czukor Péter, Csathó András István, Náfrádi Katalin, Páll Dávid Gergely, Persaits Gergő, Roderick B. Salisbury, Sümegi Balázs Pál, Szilágyi Gábor és Töröcsik Tünde.

SÜMEGI PÁL – BEDE ÁDÁM

204. Kunszentmárton, Koplaló (KÖH 72737)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Sza

Az M44 autópálya Tiszakürt-Kondoros között létesítendő szakaszán, előzetes régészeti dokumentáció készítése során próbafeltárást végeztünk 2014. november 13–14-én, illetve november 20-án, melynek során 3 szondaárkot nyitottunk meg.

A megnyitott három szondaárkokban 40–50 cm mélységben jelentkezett a sárgásbarna, agyagos altalaj. A régészeti jelenségek közvetlenül a humuszréteg alatt kerültek elő.

A településhez köthető objektumok legnagyobb hányada gödör volt, melyek többségéből csak kormeghatározásra alkalmatlan állatsontok kerültek elő, azonban betöltésük alapján feltételezhetően ezek is régészeti korúak lehettek. Az előkerült kerámiaanyag jelentős része jellegtelen, kézzel formált töredék volt, csupán egyetlen gödör betöltéséből származik egy nagyobb, korongolt, jó minőségű szürke szarmata edény töredéke, mely egyértelműen meghatározza a településrészlet korát.

A próbafeltárási eredménye alapján – mind az objektumokból előkerült leletanyag, mind a helyszínen megfigyelt domborzati viszonyok alapján – úgy tűnik, hogy a szondaárkokban előkerült jelenségek a korábban is ismert Koplaló lelőhelyhez tartozhatnak. Ezáltal, annak a lelőhelynek a kiterjedése Ny–ÉNy-i irányban tovább bővült.

A leletanyag az elsődleges feldolgozás után a szolnoki Damjanich János Múzeumban kerül végleges elhelyezésre.

A feltárási munkatársai: Bottyán Katinka, Pál Róbert, Szabados György régésztechnikusok, Molnár Zsolt geodéta.

BENEDEK-BENE ZSUZSANNA

205. Kupa határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, U, Kö

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépitményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád, Lábbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük.

Fecske-dűlő V. (KÖH 88211): A lelőhely Kupa falutól DK-re, a Vadász-pataktól K-re, az Őr-hegy lábánál található. A 30×40 m-es területén szórványos őskori és középkori lelőhelyet azonosítottunk.

Fecske-dűlő VI. (KÖH 88213): A lelőhely Kupa falutól DK-re, a Vadász-pataktól K-re, az Őr-hegy lábánál, a Fecske-dűlő V. lelőhelytől 200 m-re, D-re található. Az 50×40 m-es területen szórványos középkori lelőhelyet azonosítottunk.

38 Móra Ferenc Múzeum, Szeged; Szegedi Tudományegyetem, Természettudományi és Informatikai Kar, Földtani és Őslénytani Tanszék; Magyar Tudományos Akadémia, Ökológiai Kutatóközpont, Ökológiai és Botanikai Intézet, Vácrátót; Magyar Tudományos Akadémia, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Régészeti Intézet; Vienna Institute for Archaeological Science, Vienna, Austria.

Pap-erdő (KÖH 88215): A lelőhely Kupa falutól ÉK-re, a Kupai-Vadász-pataktól K-re, az ÉK–DNy irányú gerinc D-i teraszán található. 30×30 m-es területén szórványos neolitik kerámiát gyűjtöttünk.

Sírmány (KÖH 88221): A lelőhely Kupa falutól Ny-ra a Vadász-pataktól Ny-ra, a Kupát Tomorral összekötő földúttól É-ra, közvetlenül a kertek alatt található. Egy 40×30 m-es területen szórványos őskori lelőhelyet azonosítottunk.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczy Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József és Toronya Zsolt.

FEKETE LÁSZLÓ

206. Kurd határa (Tolna megye) Ő, Lt, Kö

A Dombóvár és térsége ivóvízminőség-javító program tárgyú projekt kivitelezése érintette az alábbi lelőhelyeket, amelyeket az október 30. és december 20. között végzett régészeti szakfelügyelet keretében figyeltünk meg.

Csurgópuszta (KÖH 92289): A Kapos völgyéből enyhén kiemelkedő kis domb a vasúti átjáró és a Csurgópusztai-árok közötti szakaszon van. Azon a részen, ahol a bekötő út kiér a bevágásból az eredeti felszínre, a vízvezeték árkanak ásása során három régészeti korú kemence került elő. Az első kemencéből kelta edénytöredékek kerültek elő. Belsejét egy közepén futó 20 cm széles, erősen átégett borda osztotta két részre, ami arra utal, hogy ez eredetileg egy edényégető kemence volt, amelynek felső részét már elszántották. Átmérője mintegy 120 cm volt. A másik kemence, téglalap alakú, lekerekített sarkú, 70×90 cm nagyságú volt, fala, oldala mintegy kétujjnyira átégett. Betöltésében csak pár középkori oldaltöredék volt. A harmadik, több mint 1 m átmérőjű, kerek kemence aljának tapasztásába őskori edények oldaltöredékeit tették.

A megfigyelt objektumok melletti szántáson az új típusú talajműveléssel teljesen ledarált, alig felismerhető őskori és kelta edénytöredékek figyelhetők meg.

Leperdi rét (KÖH 92295): A Kurd és Gyulaj határán futó ivóvízvezeték nyomvonala a Leperdi-rét nevű részen egy kis dombot vágott át. A Kapos árteréből alig kiemelkedő kis magaslat területén 11 lemélyedő objektum foltját figyeltük meg, betöltésükből rendkívül kevés és jellegtelen őskori, kézzel készült kerámia töredéke került elő. A szokatlanul szegényes leletanyag és a mély fekvés a hely időszakos őskori használatára utal.

SZABÓ GÉZA

207. Lad, Szabadság tér (KÖH 89003)

(Somogy megye) Ró?, A?

Lad belterületén 2014. július 25-én, emberi csontokat és egy gyöngydarabot találtak, amiről a barcsi rendőrkapitányságot értesítették. Miután intézményünk (Rippl-Rónai Múzeum Kaposvár) is értesítést kapott, 2014. augusztus 7-én a rendőrséggel kilátogattunk a helyszínre. A csontokat és a talált gyöngyöt átvettük, az utóbbi valószínűleg avar kori, esetleg római lehet. A telek tulajdonosa megmutatta a sír helyét. Amennyire még megállapítható volt, szabályos sírgödörben, Ny–Ki tájolással temették el az elhunytat.

Munkatárs: Nyári Zsolt.

MOLNÁR ISTVÁN